

DU NESKELBTI
JONO JABLONSKIO LAIŠKAI
VILIUI GAIGALAIČIUI

Vokietijos Marburgo mieste esančio Johanno Gottfriedo Herderio instituto dokumentų rinkinyje (Die Dokumentesammlung des Herder-Instituts), P. V. Reklaičio kolekcijoje tarp kitų lituanistikos dalykų saugomi du Jono Jablonskio laišakai Mažosios Lietuvos veikėjui Viliui Gaigalaičiui. Jie įregistruoti *DSHI 150 Nachlass Gaigalat 146*. Vienas datuotas 1895 m. sausio 5/17 dieną, kitas dar kiek ankstesnis atsakymas – minimos Kalėdos – susirašinėjant tuo pačiu reikalu: dėl Tilžės „Birutės“ draugijos dešimtmečio minėjimo. Rengėjams rūpėjo ir muzikinė dalis, o ypač stigo „prologo“ – prakalbos.

Kaip žinoma, „Birutės“ dešimtmečio šventė įvyko lygiai po mėnesio nuo antrojo laiško, tad J. Jablonskis iš Mintaujos niekuo negalėjo pagalbėti, tik pasiūlė kreiptis į lengvai publicistiškai užgiedantį, nors tąsyk juolab toli Kryme gyvenantį, ten besigydantį Vincą Kudirką. Išanginę prakalbą galų gale pasakė „Birutės“ pirmininkas J. Lapinas, paraginęs nesigėdyti lietuviybės ir gimtosios kalbos; suvaidinta spektaklis – A. Fromo–Gužučio „Išgriovimas Kauno pilies“; J. Zauerveino sulietuvintą „Gals yr tylėjims“ padainavo E. Jagomastas, o daugiau dainų dainelių – vietinis „Birutės“ ir atvykusių žemaičių moterų choras.

Pasisekimas buvo didžiulis, V. Maknys probėgšmais mini ar ne tūkstantį suplaukusių dalyvių. Vokiečių administracija susirūpino stabdyti kylantį lietuvininkų atgimimą, Vydūnas papeikė, kam statyta vaidinimas apie lietuvių nesėkmę – kryžiuočių laimėjimą, bet netrukus ir pats ėmėsi chorų bei kitos muzikinės ir auklėjamosios veiklos. Pradžia nebuvo tylėjimas.

Padalinta tauta nebrėžė ribos ties anuometine Vokietijos–Rusijos siena. Apie tai kalba šišioniškio V. Gaigalaičio¹, būsimajo dvasininko ir kultūri-

¹ Vilius Gaigalaitis (1870–1945) tuo metu dar buvo teologijos ir filosofijos studentas, bet jau draugijos *Prussia* Karaliaučiuje narys.

ninko draugystė bei susirašinėjimas su J. Jablonskiu, net ir žemaičių moterų atvykimas dainuoti į šventę Tilžėje.

Tegul tuos laikus ir ryšius primena tie du dabar pirmąsyk skelbiami kalbininko laišškai², – ypatingus žodžius jis net kirčiuoja! – iškilę iš archyvo kaip tik Jono Jablonskio 150-ųjų gimimo metinių proga.

Brangus Bičiuli!

Dovanok, kad teip ilgai neatsakiau: – vis nieko tikro negalima buvo žinoti. Dabar visas dalykas tapo aiškus, ir todėl duodu žinią.

Būgnų Antanas³ verčia iš rus. kalbos nedidelę komediją, atmesdams iš jos visus gyvenimo rusicizmus⁴ ir mažumą perdirbdamas. Tą komediją mes ketiname per mūsų kalėdas pastatyti ant savo „scenos“ ir tuoj išsiųsti jums..... rasi suvartotumėte. Gaila tik, kad teip vėlai patyrėme apie tą šventę, būtų galima ši-tą daugiaus surengti...

Prakalbós šventei (apie ją rašė mums Jonas⁵) mės negalime parašyti, nes Birūtės⁶ darbai mums visiškai nežinomi (mės visai nežinome, ką gero ji padarė Prūsų Lietuvoje, kiek ji gyvavo – budėjo ir kiek ji miegojo...). Jei ji daugiau miegojo, nekaip budėjo, tai ar negalėtumėte nors dabar ją atgaivinti, pasirūpindami, kad ji atliktų ką-nors gero iš savo programos?

Į Peterburgą rašiau, bet atsakymo da negavau.

Daug kur rašyti apie draugystę⁷ teip mažai težinomą iš savo darbų – labai sunku. Kiekvienas paklaús, ką ji padarė..... Rašydamas į Maskvą apie ją, pats nežinojau, ką parašyti ant kląsų, kuriuos, kiek žinojau, norėtų užduoti maskviečiai.

Iš mūsų vargu kas atvažiuos: Landsbergis gyvena toli, Maskvoje, Mačys Uralo kalnuose, mės visi turime tokį darbą, kad atsitraukti iš vietos mums labai sunku.

Linkime pasisekimo – komediją (ar vodevilį) atsiųsime.

Labas dienas siuncia visi Tamstos pažįstami ir bičiuliai.

Jablonskis /parašas/

² Kai kurie teksto komentarai pridedami prie laiškų.

³ Antanas Kriščiukaitis (1864–1933, Antanas iš Būgnų, Aišbė), teisininkas ir literatas, tuo metu dirbęs Mintaujoj. Laiško tekste vardas pabrauktas, kaip ir kiti vardai, regis, ne J. Jablonskio, o vėliau. Šiaip žodžiai ir vietovardžiai pabraukti paties Jablonskio.

⁴ J. Jablonskis rašydamas taisė: „rusicizmus (gyvenimo)“ pažymėjo skaitmenimis 2 ir 1, todėl dabar teikiama pagal jo korekciją.

⁵ Tikriausiai, Prūsų Lietuvos veikėjas Jonas Vanagaitis, vėliau pasirašinėdavęs Panemunių Jonu.

⁶ Tokia rašyba (su ilgąja ū) veikiausiai tebebuvo paveldėta dar iš S. Valiūno laikų „Birūtos“.

⁷ *Draugystė* – draugija.

Brangus Tautietai!

Šiandien parvažiavau Mintaujon ir radau Jūsų laiškėlj. Skubinuosi atsakyti.

10/22 Sausio mėn. parvažiuos Būgnų Antanas, kurį valdžia buvo išsiuntus ant darbo. Jisai suvėlino ir parašyti prižadėtąjį darbą del šitos priežasties. Kaip tik parvyks jis namó, tuo, išsiųsime jo darbelį. Jisai, kiek žinau, baigia jį rašyti.

Pranaitis⁸ nesizadėjo važiuoti. Man rodosi, kad dabar negalima nė laukti, kad jis atvažiuotų, štai delko: per mūsų N. Metus sujėmė jo brolių⁹, kunigą, lektorių ebraiškos kalbos prie Peterburgo Dvas. Akademijos. Muzikantas teip nusiminęs, kad vargu bau panorės linksmintis ir kitus linksminti. Sustatykite programą teip, kad galima būtų apsieiti be jo. Kiek aš numanau, iš mūsų vargu kas pribus: mės, kad ir širdingai norėtume, nėkoku būdu negalėtume išvažiuoti...

Jei išversta iš rus. kalbos Antano komedija jums netiktų dabar, tad galbūt kitąkart galėsite ją išstatyti...

Del prologo kreipkitės prie V. Kudirkos, jis jug tarp mūsų vienintelis pusėtinas gaidys. Jo adresas: Севастополь, Малая Морская, № 37, д. Гаврилова. Врачу 50 пех. Белостокского полка, Л. Терцияну¹⁰, для передачи В. К.*

Programa, apskričiai imant, mums labai patinka ir mės nieko iš savo pusės nieko¹¹ negalime pridėti.

Širdingai sveikiname visi

Jablonskis /parašas/

* Tikiuosi, kad jis tikrai parašys. Géra būtų, kad gautumėt kelis prologus. Galėtumėte išsirinkti geresnį...

⁸ Petras Juozas Pranaitis (1868–1942) – peterburgietis muzikas, vargonininkas, chorų vadovas ir kompozitorius, 1893 m. išspausdinęs, vienu sykiu su V. Kudirka, pirmuosius pabrėžtinai „lietuviškus“ kūrinius fortepijonui. *Polka Lietuvoite ant 4 rankų sustatė P. J. Pranaitis. Petropole. Prekė 1 rub.* – tai buvo ir spaudos draudimo ignoravimas.

⁹ Justinas Bonaventūra Pranaitis (1861–1947) – dvasininkas, baigęs ir dėstęs Peterburgo Romos katalikų dvasinėje akademijoje. Nuo 1891 m. Akademijos prefektas, kovojęs prieš rusinimą, veikęs Lietuvių–žemaičių labdaringoje draugijoje, 1895–1896 m. ištremtas į Tverę.

¹⁰ 50-ojo Balstogės pėstininkų pulko gydytojo Lauryno Tercijono pavardė pabraukta J. Jablonskio (taip pat ir Sevastopolis).

¹¹ Dukart „nieko“ – autoriaus neapsižiūrėjimas.